

ФІНАНСИ ТА БАНКІВСЬКА СПРАВА

УДК 336.761

Т. С. ПАСАЖКО

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ТА НАЦІОНАЛЬНІ РЕАЛІЇ ВИКОРИСТАННЯ
ЗАОЩАДЖЕНЬ НАСЕЛЕННЯ ЯК ФІНАНСОВОГО РЕСУРСУ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Розглянуто міжнародний досвід формування та використання заощаджень в економіці. Досліджено ресурси формування заощаджень для економіки України. Приділено увагу фінансовому потенціалу заощаджень населення України. Запропоновано шляхи реалізації фінансового та інвестиційного потенціалу заощаджень населення як ключового внутрішнього джерела соціально-економічного зростання.

Ключові слова: заощадження населення, валові заощадження, фінансовий механізм, соціально-економічне зростання.

T. S. PASAZHKO

Taras Shevchenko National university of Kyiv

INTERNATIONAL EXPERIENCE AND NATIONAL CURRENT TRENDS
OF HOUSEHOLD SAVINGS USAGE AS FUNDING FOR SOCIAL
AND ECONOMIC GROWTH

The level of GDP growth in different groups of countries in a comparison with Ukraine has been overviewed. The Author identifies that that one of the key reason of GDP growth slowdown is the lack of investment resources. Due to the high level of country risk in Ukraine the only opportunity to activate investment activities is to use internal funding. As a result of Gross saving to GDP analysis and general understanding of Ukrainian economy the Author focuses on household savings investment potential as a main opportunity to stimulate economic growth of Ukraine. The Author indicates the ways to implement financial and investment potential of household savings as a key internal source of economic growth.

Key words: household savings, gross savings, financial mechanism, social and economic growth.

Постановка задачі. Завданням даного дослідження є аналіз потенціалу використання валових заощаджень та заощаджень населення зокрема як ключового внутрішнього ресурсу стимулювання соціально-економічного розвитку.

Аналіз досліджень та публікацій. Вивченням питання ролі заощаджень в економіці займалися такі видатні вчені-економісти, як А. Сміт, Д. Рікардо, Дж.М. Кейнс, П. Самюельсон, Дж. Р. Хікс та ін. Вітчизняні вчені в останні роки також активно досліджують заощадження, серед них варто відзначити праці таких учених, як М. Алексеєнко, В. Базилевич, О. Ватаманюк, І. Лютий, Т. Кізіма, Н. Навроцька, М. Савлук та ін.

Виділення невирішених частин. На наш погляд, з наукової точки зору, забезпечення сталого соціально-економічного зростання є основою функціонування фінансової системи країни, при цьому одним із ключових питань є власні внутрішні нагромаджені ресурси економіки, що можуть бути використані в якості ресурсу для стимулювання сталого розвитку.

Формулювання цілей. Зважаючи на сучасний розвиток економіки України та низький рівень реалізації потенціалу заощаджень населення, розробка рекомендацій, щодо реалізації даного потенціалу є дуже актуальним та доцільним.

Виклад основного матеріалу дослідження. Глобалізація світової економіки, фінансових та господарських відносин є значним викликом для кожної окремо взятої країни. Враховуючи значні розриви в економічній, інфраструктурній, природній, культурній специфіці кожної країни світу виникає величезна проблема, щодо розроблення ефективної системи стимулювання соціально-економічного зростання.

Не зважаючи на наявність різноманітних факторів, що формують потенціал розвитку кожної країни, все ж таки не підлягає сумніву розуміння того, що основою для розвитку будь-якої країни є можливість фінансування тих чи інших витрат. Необхідно звернути увагу, що економіка України після кризи 2008 так і не змогла відновитися і 2014 року увійшла у нову структурну фінансово-економічну кризу. Для більш детального розуміння даної тенденції слід розглянути динаміку ВВП окремих країн та регіонів наведену на рис. 1.

Розглядаючи динаміку зміни ВВП за паритетом купівельної спроможності від моменту отримання Україною незалежності слід відзначити, що значні темпи зростання ВВП України спостерігався до 2004 року, потім темпи зростання уповільнилися, а після кризи 2008 року майже ні разу (крім 2011 року) не перевищували показників розвинутих країн. Досвід Китаю в даному напрямі є визначальний, та свідчить про ефективність функціонування економічної та фінансової системи країни.

Слід відзначити, що найголовнішим джерелом інвестицій в економіку України розглядаються іноземні інвестиції, при цьому на жаль, недостатньо уваги приділено можливості залучення заощаджень

населення, які через зависокий рівень ризику прямого та портфельного інвестування направляються здебільшого в банківську систему, або взагалі накопичуються в формі готівкових заощаджень, а також іншим джерелам формування ресурсів національної економіки, таким як, рекапіталізовані прибутки, амортизаційні фонди та капітальні інвестиції та заощадження держави.

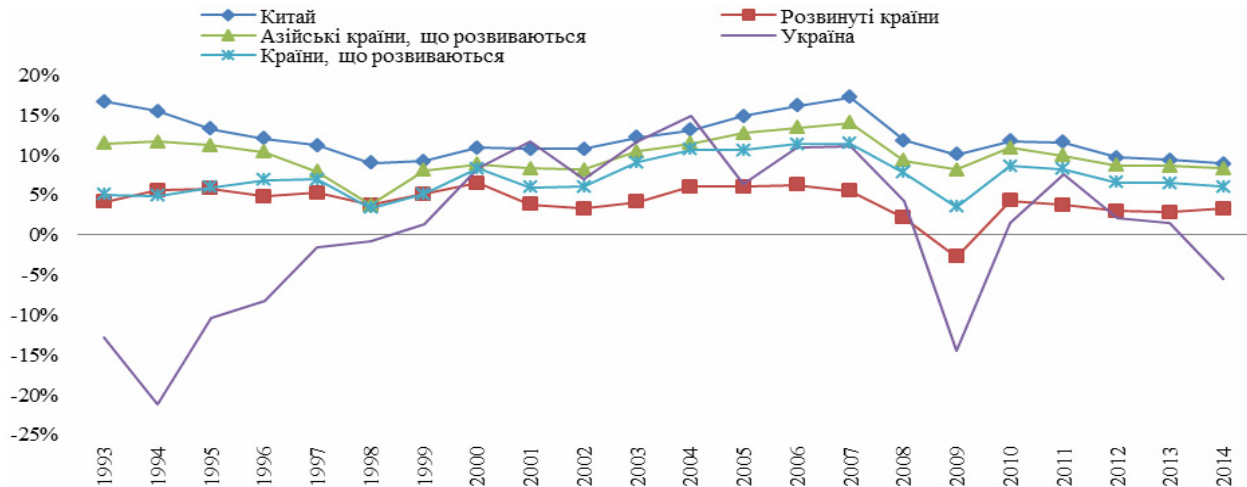

Рис. 1. Темпи приросту ВВП за паритетом купівельної спроможності за 1993-2014 рр., % (складено за даними [1])

Загалом, розглядаючи динаміку наведену на рис. 1 можна висунути гіпотезу, що уповільнення темпів приросту ВВП України з 2004 року має тенденційний характер та може бути спричинений конкретним негативним чинником. Одним із припущень, що робить автор є те, що уповільнення зростання економіки спричинено скороченням обсягів ресурсів для фінансування економічного розвитку, та проблема є системною. Для ширшого розуміння даного питання варто розглянути показник відношення валових заощаджень до ВВП (у %) за наведеними на рис. 2 групами.

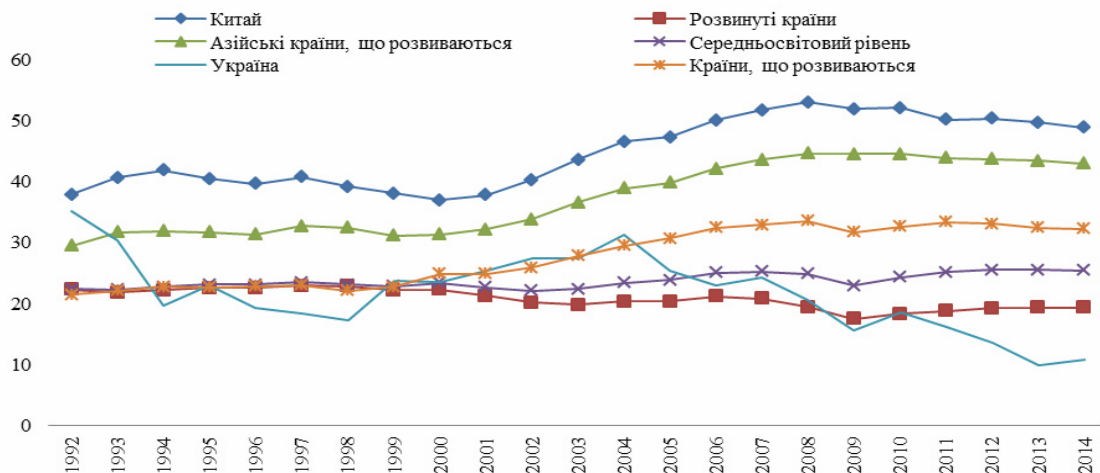

Рис. 2. Валові заощадження до ВВП, % (складено автором за [1])

Динаміка наведена рис. 2 яскраво описує гіпотезу, зазначену автором вище: фактично з того ж 2004 року, коли відбулося скорочення темпів економічного зростання в економіці України почалося стрімке скорочення заощаджень, яке і могло уповільнити економічне зростання.

Аналізуючи ж дані наведені на рис. 2 по іншим групам країн варто наголосити, що величина заощаджень розвинених країн світу збільшилася з 2000 по 2012 рр. тільки в 1,4 разу (США взагалі тільки в 1,2 разу) [5], та фактично величина заощаджень розвинутих країн світу відповідає зараз їх величині в 2006–2007 рр., тобто майже на до кризовому рівні. У той же час, обсяг заощаджень країн, що розвиваються, зріс більш ніж в 5 разів. На даний момент загальносвітовими лідерами по приросту заощаджень є великі й стрімко зростаючі економіки Азії, які збільшили заощадження за 12 років більш ніж в 5 разів.

Найбільш помітна домінуюча роль Китаю в переміщенні потоків заощаджень-нагромаджень у даному регіоні. Норма заощаджень у Китаї, що була досить високою в 1980–2005 р. і становила 35–40% ВВП, досягла в 2006–2012 р. 50% ВВП. За останні 12 років заощадження Китаю виросли більш ніж в 9 разів і склали більш ніж 4 трлн дол., що складає майже чверть світових заощаджень. Китай перетворився на світового лідера по заощадженням в світі [5].

Як зазначалося раніше одними із найстабільніших джерел інвестицій в економіку є заощадження домогосподарств, амортизаційні кошти підприємств, капіталізовані прибутки та державні заощадження. Однак, якщо амортизаційні відрахування, капіталізовані прибутки та державні заощадження мають прості механізми для перетворення в інвестиції, то заощадження населення для швидкого та якісного перетворення в інвестиції потребують розвинутого фінансового механізму трансформації.

Аналізуючи світовий досвід формування інвестиційних ресурсів економік, автори прийшли до думки, що основним джерелом інвестицій в розвинених країнах вважаються індивідуальні заощадження. Для того, щоб мати вагомий вплив на розвиток економіки, такі заощадження мають становити значну частку валового внутрішнього прибутку (не менше, ніж 12–14 % ВВП). Прикладом цього можуть бути країни, які у 60–80-х роках ХХ ст. досягли вражаючих темпів зростання: Японія – з рівнем заощаджень 20 %; ФРН – 11 %; Франція – 12 % [4]. При цьому слід зазначити, що зважаючи на динаміку схильності населення до заощаджень Україна знаходиться в не найгіршій ситуації (рис. 1).

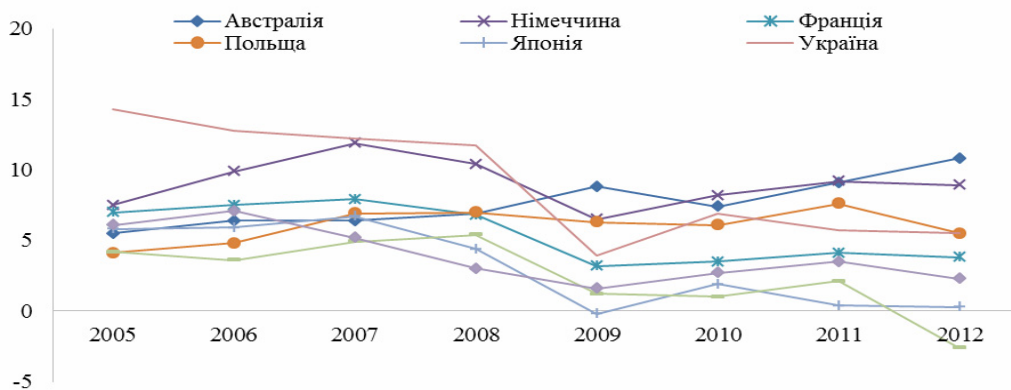
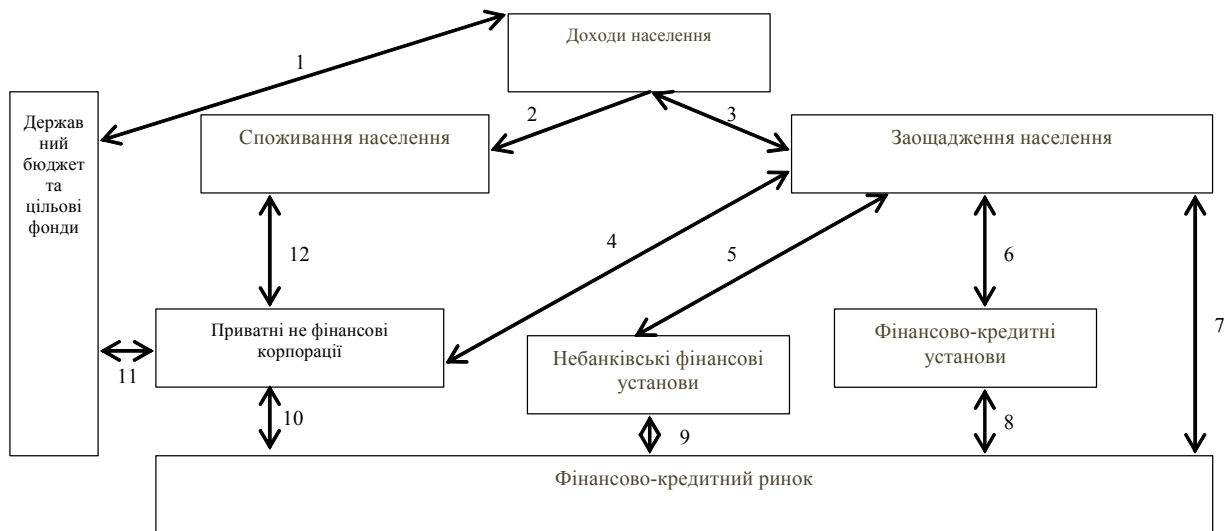

Рис. 3. Схильність до заощадження домогосподарств за період 1992–2012 рр., в.п. (складено автором за даними [2])

Так, аналізуючи дані наведені на рис. 1, можна помітити, що між рівнем схильності населення та рівнем економічного розвитку помітно взаємозв'язок. Цей факт, скоріше за все свідчить про те, що схильність населення до заощаджень досить сильно корелює зі станом економіки, та можливо здійснює вплив на темпи зростання ВВП, шляхом впливу на обсяги фінансових ресурсів.

Примітки: фінансові потоки:

1. Податки – державні субсидії та пільги;
2. Споживання частини доходу;
3. Заощадження частини доходу – отримання доходу від інвестування;
4. Прямі інвестиції – дивіденди від підприємницької діяльності;
5. Портфельне інвестування – дохід у вигляді дивідендів та зростання вартості активів;
6. Депозитні та ощадні вклади – отримання доходу у вигляді відсотків;
7. Прямі інвестиції на фондовому ринку – дохід у вигляді дивідендів та зростання вартості активів;
8. Інвестування акумульованих коштів – дохід у вигляді дивідендів, відсотків та зростання вартості активів;
9. Портфельне інвестування коштів – дохід у вигляді дивідендів, відсотків та зростання вартості активів;
10. Запозичення та інвестування коштів – сплата відсотків та отримання доходів;
11. Сплата податків – отримання трансфертів та пільг
12. Придбання споживчих товарів – виробництво.

Рис. 4. Фінансові механізми активізації заощаджень населення (складено автором)

Однак, зважаючи на те, що, на нашу думку, головною передумовою для активізації процесу індивідуального інвестування на фінансовому ринку є існування на ньому фінансових інструментів, які за своїми характеристиками відповідають сформованим на рівні індивідуумів потреб. Тому, для якісного підсумування результатів дослідження варто розглянути схему перетворення заощаджень населення в інвестиційний ресурс за рахунок використання фінансового механізму.

Вирішуючи які саме інструменти фінансового ринку придбавати, фізична особа орієнтується на можливості за їх рахунок досягти поставленої цілі (цілей) інвестування. Відповідно, виникає проблема узгодження інтересів фізичної особи-інвестора з інтересами інших учасників фінансового ринку України — насамперед, емітентів, які за рахунок випуску власних фінансових зобов'язань формують попит на капітал (причому вимоги до характеристик такого капіталу теж є індивідуальними) [5]. Процес узгодження відбувається в рамках чинного законодавства, яким зафіксовані певні обмеження на інвестиційну діяльність фізичних осіб на окремих сегментах фінансового ринку та характеристики його інструментів.

Загалом слід відмітити, що з метою стимулювання заощаджень населення та їх трансформації необхідно здійснити низку заходів:

- реалізувати механізм активізації прямого інвестиційного використання заощаджень населення, шляхом стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва а також через інструменти інвестиційних рахунків в банках та небанківських установах;
- підвищити рівень доходів населення із запровадження зниженого податкового тиску на доходи фізичних осіб та вивільнення коштів, які можуть бути заощаджені у фінансових інститутах;
- розробити стимуляційні заходи на ринку фінансових послуг з метою зростання довіри населення та активізації ощадного процесу (як приклад, гарантування вкладів небанківських установ тощо);
- вдосконалити умови для посилення та зміцнення банків та парабанківських інститутів, загострення конкуренції між цими структурами у питанні залучення клієнтів та розширення обсягів пасивів [3].

Висновки. В результаті проведеного дослідження було виявлено, що валові заощадження є одним із ключових ресурсів для розвитку економіки, при чому найважливішу роль у цьому процесі відіграють заощадження населення, трансформація яких в інвестиції значним чином ускладнюється через недосконалість функціонування фінансового механізму їх активізації. Таким чином заходи, щодо нормалізації фінансового стану економіки України та дії, щодо стимулювання економічного розвитку мають враховувати значний інвестиційний та фінансовий потенціал заощаджень населення.

Література

1. World Economic Outlook Database [Електронний ресурс] // International Monetary Fund : [сайт]. – Режим доступу : <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/01/weodata/download.aspx> – Назва з екрану.
2. World Bank Open Data [Електронний ресурс] // World Bank : [сайт]. – Режим доступу : <http://data.worldbank.org/> – Назва з екрану.
3. Дучинська Н.І. Механізм активізації інвестиційного використання фінансових ресурсів домогосподарств в Україні / Н.І. Дучинська, В.Л. Смесова // Макроекономічні та регіональні проблеми розвитку України. – 2009. – № 3. – С. 24–36.
4. Кізіма Т.О. Заощадження домогосподарств: світовий досвід і вітчизняні реалії / Т.О. Кізіма // Формування ринкових відносин в Україні : науково-виробничий журнал. – 2013. – № 9 (148). – С. 171–176.
5. Красножон С. В. Організаційно-економічні засади розвитку індивідуальних інвестицій на фінансовому ринку [Електронний ресурс] / С. В. Красножон // Формування ринкової економіки : наук. зб. / Мін-во освіти і науки, молоді та спорту України, ДВНЗ "Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана" ; відп. ред. О. О. Беляєв. – 2011. – Вип. – 25. – С. 398–405.
6. Навроцька Н. А. Провідні тенденції глобалізації заощаджень та інвестицій у світовій економіці / Н. А. Навроцька // Проблеми економіки. – 2013. – № 2. – С. 12–19.

References

1. World Economic Outlook Database. International Monetary Fund. URL: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2015/01/weodata/download.aspx>.
2. World Bank Open Data. World Bank. URL: <http://data.worldbank.org/>.
3. Duchyns'ka N.I., Smyesova V.L. Mekhanizm aktyvizatsiyi investytsiynoho vykorystannya finansovykh resursiv domohospodarstv v Ukraini. Makroekonomichni ta rehional'ni problemy rozvytku Ukrainy. 2009. №3. S. 24-36.
4. Kizyma T.O. Zaoshchadzhennya domohospodarstv: svitovyy dosvid i vitchyznyani realiyi. Naukovo-vyrobnychyy zhurnal Formuvannya rynkovykh vidnosyn v Ukraini. 2013. № 9 (148). s. 171-176.
5. Krasnozhon S. V. Orhanizatsiyno-ekonomichni zasady rozvytku indyvidual'nykh investytsiy na finansovomu rynku. Formuvannya rynkovoyi ekonomiky: nauk. zb. / M-vo osvity i nauky, molodi ta sportu Ukrainy, DVNZ "Kyiv. nats. ekon. un-t im. V. Het'mana"; vidp. red. O. O. Byelyayev. 2011. Vyp. 25. S. 398-405.
6. Navrots'ka N. A. Providni tendentsiyi hlobalizatsiyi zaoshchadzen' ta investytsiy u svitoviy ekonomitsi. Problemy ekonomiky. 2013. № 2. s. 12-19.

Надійшла 10.05.2015; статтю представляє к. е. н. Боринець С. Я.